

Розділ 4. ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГА У СУЧАСНІЙ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ ПРАКТИЦІ

УДК 372.32:37.033:504

© 2015

Замрозович-Шадріна С.Р.

ПОГЛЯДИ НА ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядається проблема сутнісних особливостей екологічного виховання дітей дошкільного віку та його змістового наповнення; висвітлюється досвід роботи дошкільного навчального закладу з організації екологічного виховання дошкільнят та розкриваються можливості налагодження продуктивної співпраці з батьками у розв'язанні завдань екологічної освіти та виховання.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна свідомість, дошкільники.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Найактуальнішою проблемою сьогодення, яку потрібно вирішувати негайно, є виховання підростаючого покоління у дусі бережливого ставлення до довкілля. На жаль, із кожним роком стан навколишнього середовища погіршується і це глибоко впливає на здоров'я нації. За даними ЮНЕСКО, Україна за показниками здоров'я населення належить до країн, що вимирають. Посилилася демографічна криза: катастрофічно знижується народжуваність за достатньо високого рівня смертності, зменшується середньостатистична тривалість життя. Тому екологічна освіта і виховання здоров'язберігаючого напрямку мають бути побудовані як цілісний послідовний процес впродовж усього життя людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Основне програмно-методичне забезпечення екологічного виховання дошкільників відображене в програмах «Українське дошкільня» (А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.В. Гавриш та ін.).

Проблема екологічного виховання дітей дошкільного віку набуває великого значення в психолого-педагогічних наукових дослідженнях, а також у роботі практиків. Сьогодні заслуговують на увагу праці О. Водовозової, Л. Шлегер, Є. Тихеєвої, Н. Яришевої, де значна увага приділяється глибокому ознайомленню дошкільників із рослинним і тваринним світом рідного краю. Їхні праці розкривають шляхи реалізації основних дидактичних принципів, на основі яких у дошкільників формується розуміння зв'язків людини і природи та їх взаємозалежностей, що сприяє розвитку яскравих вражень дітей від спостережень природи України та свого регіону зокрема.

Базовим компонентом дошкільної освіти України визначається, що природничо-екологічна компетенція передбачає наступне: кожна дитина має бути обізнана з природним середовищем планети Земля та Всесвітом як цілісним організмом, у якому взаємодіють повітря, вода, ґрунт, рослини, тварини, люди, Сонце, Місяць тощо; усвідомлювати їх значення для діяльності людини. Разом із цим, дитина має сприймати природу як цінність, виокремлювати позитивний і негативний вплив людської діяльності на стан природи та регулювати власну поведінку в природі.

Отже, кожний дошкільник повинен усвідомлювати себе частиною великого світу природи; знати про залежність власного здоров'я, настрою, активності від стану природи, її розмаїття і краси; виявляти інтерес, бажання та посильні уміння щодо природоохоронних дій; знати про необхідність дотримання людиною правил доцільного природокористування, чистоти природного довкілля, заощадливо використовувати природні багатства [1, с. 15].

Водночас в умовах сьогодення актуальним залишається питання озброєння дошкільників знаннями про гуманне ставлення до тварин (С. Николаєва, К. Фабрі); розширення знань про сезонні зміни в житті рослин (Е. Замкінд), та живої природи в цілому (П. Саморукова).

У контексті піднятої проблеми, сьогодні викликають інтерес праці Н. Лисенко, О. Білан, Л.В. Калуської, О. Максименко, З. Плохій, де визначено та розкрито мету, завдання екологічної освіти, їх погляди на шляхи реалізації в умовах дошкільних навчальних закладів [2; 3; 5; 6; 7].

Формулювання цілей статті... Мета даної статті – розкрити сутнісні особливості та зміст екологічного виховання в сучасних дошкільних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження... Стан здоров'я особистості є високочутливим природним показником екологічного стану довкілля. Життя Людини відповідно до Екологічного кодексу Людини, єдність Людини з Природою стають об'єктивним законом збереження життя на землі.

Народження «Екологічної особистості» слід формувати від моменту зародження живого (екологія матері й батька). Поява дитини на світ – це формування її організму у постійному контакті з довкіллям. У перші роки життя період дитинства є визначальним для формування здоров'я особистості. Тому сьогодні є на часі постійна профілактика здоров'я дитини, екологічне виховання і навчання в умовах дошкільного навчального закладу, на

який покладається обов'язок забезпечити формування гармонійно розвиненої, духовно багатой та фізичного здорової дитини в гармонії з Природою.

Лише налагодження діючої системи екологічної діагностики стану здоров'я дітей, постійна ендоекологічна профілактика та оздоровлення їх в умовах дошкільного навчального закладу, чітка система екологічної освіти та просвіти серед батьків гарантують здоров'я, його екологічну незалежність для дітей різних вікових груп, гарантують екологічну свідомість, гармонійний фізичний і духовний розвиток дітей.

Отже, виходячи з вище сказаного, система дошкільної освіти повинна виступати гарантом екологічної безпеки дитинства, основою відродження нації в період входження суспільства у нову епоху.

Дошкільний вік – найважливіший етап у становленні екологічного світогляду людини, що передбачає створення передумов гуманної взаємодії з природним довкіллям.

Аналіз матеріалів наукових досліджень сучасних вчених засвідчує, що повноцінне екологічне виховання можливо забезпечити при умові доведення дітям, що у природі все взаємопов'язано, а тому не можна порушувати природні зв'язки [4; 5; 6].

На думку дослідників у царині піднятого питання, оволодіння елементарними екологічними знаннями сприятиме становленню екологічного світобачення дошкільників, їх психологічній включеності у світ Природи.

Вивчати зв'язки людини з природою потрібно не тільки для того, щоб знати, які природні чинники необхідні для життя людини, суспільства, а й для того, щоб розуміти вплив людини на природу. Сучасна екологічна ситуація – яскраве свідчення того, що людина не може відмежуватися від природи та жити лише в соціокультурному середовищі [2; 5; 6]. Тому перед педагогами в умовах сьогодення стоїть завдання – виховати підростаюче покоління у традиції гармонійного співіснування з природою, раціонального використання та відтворення її багатств, у психологічній готовності оберігати природні цінності.

Можна із впевненістю сказати, що сьогодні екологічне виховання співвідноситься із вихованням людяності, відповідального ставлення до природи та людей, які живуть поряд. На жаль, є ще чимало нерозв'язаних проблем, які гальмують розвиток екологічної освіти. Наші спостереження засвідчують, що найголовнішими з них є: недостатнє володіння педагогами методикою та змістом екологічної роботи в дошкільній. Вважаємо, що дуже важливо було б налагодити вивчення екологічних проблем у вищих і середніх спеціальних педагогічних закладах, більше уваги приділяти післядипломній екологічній освіті, самоосвіті педагогів.

Крім вище згаданих причин недостатньої екологічної освіти дошкільників, на нашу думку, є:

- нехтування віковими та індивідуальними особливостями дітей;
- низький рівень обізнаності дорослих, які виховують дитину, про світ природи.

Екологічна освіта та виховання мають стати складовою частиною цілісної системи виховання, що включає:

- засвоєння та розвиток природо-наукових, суспільних та технічних знань про взаємодію суспільства з природою;

- формування ціннісного ставлення до світу людей та природи;
- розвиток потреби у спілкуванні з природою, прояв активного ставлення до неї, піклування про її стан у теперішньому і майбутньому.

Аналіз літературних джерел, власні спостереження за екологічним вихованням дітей у дошкільних навчальних закладах засвідчують, що цей процес включає в себе декілька послідовних стадій, кінцевим результатом яких повинна бути особистість із сформованою екологічною культурою. На практиці це повинно реалізовуватись впродовж двох стадій, до яких відносять: 1) засвоєння дітьми екологічних знань; 2) перетворення їх в елементи переконань як основний стрижень свідомості [4, с. 50].

При цьому, екологічна свідомість включає значення екологічних норм, необхідність їх виконання, почуття громадянської відповідальності за стан природи, навички природоохоронної роботи [4, с. 51]. Тому сучасним педагогам-вихователям дошкільних навчальних закладів необхідно приділити особливу увагу формуванню емоційно-ціннісного ставлення дітей до природи.

У контексті піднятої проблеми, сьогодні заслуговує на увагу досвід екологічного виховання у ДНЗ № 9 м. Івано-Франківська. Цей дошкільний навчальний заклад брав участь у міжнародному освітньому проєкті в галузі освіти «Перші проліски», який створено в результаті співпраці освітян Нідерландів і України, де актуалізується робота щодо збереження довкілля. Це створює умови розвитку та закріплення навичок екологічно грамотної особистості.

У вказаному ДНЗ створюються умови, у яких діти навчаються елементарного догляду за рослинами і тваринами, у них формуються бажання надавати посильну допомогу дорослим в очищенні природного середовища; зменшувати кількість побутових відходів, прибирати за собою, не забруднювати навколишнє середовище сміттям.

Сьогодні заслуговують на увагу цікаві форми роботи з дошкільниками, які апробовані у практиці роботи вище згаданого дошкільного навчального закладу та можуть з успіхом використовуватись в інших закладах:

- заняття-вистави «Цілюще зілля», «Дідусь Лісовичок», акторами в яких виступають діти;
- прогулянки; екскурсії на природу, в музей;
- робота дитячих організацій, гуртків, студій «Природна аптека», «Природа та діти», «Голубий патруль», «Зелений патруль», «Юні друзі природи»;
- перегляд кінофільмів, діафільмів, діапозитивів на природничу тематику;
- збирання лікарських рослин, приготування квіткових чаїв та фітококтейлів;
- комп'ютерні ігри та використання спеціальних комп'ютерних програм екологічного спрямування;
- навчально-екологічна стежка, яка розпочинається з групової кімнати та закінчується далеко в парку ім.

Т.Г. Шевченка;

- організація праці та експериментальної роботи на придошкільних ділянках;
- вивчення казок, легенд, загадок, народних прикмет, обрядів та свят;
- використання художньої літератури, розглядання картин, розповіді вихователів;
- дидактичні ігри, полілоги, бесіди, ігрові навчальні ситуації, сюжетно-рольові ігри за матеріалами

В. Верховинця «Весняночка»;

- фіксація спостережень у малюнках, мовленнєвій творчості;
- формування досвіду взаємодії з об'єктами природи, екологічно доцільної поведінки.

У цьому дошкільному навчальному закладі діти спочатку вчать доглядати за рослинами, а потім радіють результатам своєї праці. Узимку та восени діти працюють у куточках природи в групах. Вони вчать доглядати за кімнатними рослинами. Зібрані кімнатні рослини, контрастні за будовою стебла, величиною, формою листя, потребують різних прийомів догляду.

Разом із цим, не може залишитись поза увагою просвітницько-пропагандистська та практична робота з піднятих питань вище згаданого дошкільного навчального закладу, які на нашу думку викличуть інтерес у вихователів-практиків, а саме:

- пропаганда ідей охорони природи серед батьків і населення;
- ознайомлення дітей із діяльністю дорослих щодо охорони об'єктів природи;
- залучення дітей до природоохоронної роботи – розвішування годівниць та підгодовування птахів узимку;
- залучення батьків і вихованців до природоохоронних акцій, тобто практичної результативної діяльності: «Рости, ялинко!», «Збережемо кожну краплинку питної води», «Посади деревце»;
- відвідування батьками з дітьми установ і об'єктів, що займаються природоохоронною діяльністю;
- свята й ігри екологічної спрямованості, усний екологічний журнал для батьків.

Отже, як засвідчують наші спостереження, формування у дошкільників життєвої позиції, внутрішнього відчуття екологічної безпеки та любові до рідного краю є щоденною потребою. Пошук форм і методів вивчення основ екологічних знань є не лише на заняттях, а й у повсякденному сімейному житті, на прикладі батьків, дорослого оточення дітей, що забезпечує ціннісне ставлення дитини до природи.

Сьогодні вирішити складні завдання екологічної освіти без сім'ї неможливо. Сім'я є тим ланцюжком, який з'єднає здобуті дитиною у дошкільному навчальному закладі початкові уявлення про світ природи з її практичним досвідом у повсякденному житті, розширює, поглиблює педагогічний вплив на особистість дошкільника. Дуже важливим є переконання батьків продовжувати розпочату справу вдома, у сім'ї. Батьки повинні на власному досвіді показувати дітям, як треба шанувати все, що вони бачать навколо, берегти усе, що їх оточує, адже у природі все красиве та цікаве.

Під керівництвом батьків і педагогів розвиваються притаманні дітям любов, потяг до природи, виховуються почуття співпереживання, що є необхідною основою формування особистості.

У процесі формування усвідомленого дійсного уявлення дітей про природу провідна роль належить дорослим – батькам, вихователям, які виступають не лише як носії знань, а й як зразок для наслідування способів, дій, прийомів, природоохоронних функцій. Тому першочергове завдання дорослого – організувати діяльність дітей так, щоб шляхом самостійних відкриттів, вирішенням проблемних завдань вони одночасно оволодівали не лише новими знаннями, а й уміннями, навичками їх застосування.

Ефективними формами роботи з батьками є бесіди за «круглим столом», проблемні семінари, екологічні сімейні заняття. Значне місце в системі педагогічної освіти займає забезпечення батьків літературою природознавчого змісту, проведення конференцій з обміну досвідом роботи з екологічного виховання дітей у сім'ї.

Особливої уваги заслуговує робота на екологічній стежині, прокладеній на території дошкільного навчального закладу через майданчики, город, квітник і сад. Діти у співпраці з вихователями та батьками залучаються до розроблення паспортів екологічних стежок, малювання маршрутів, визначення тематичних ділянок. Подорожуючи за складеним маршрутом, дошкільники передавали свої враження у малюнках та екологічних казках.

Найбільшого поширення в практичній роботі вихователів набули такі методи, як спостереження; демонстрація картин, ілюстрацій, фотографій; дослідницько-пошукова робота; праця на природі; ігри; емпатія; бесіда; словесно-логічні завдання; проблемні ситуації.

Важлива роль в екологічному вихованні належить безпосередньому зануренню дітей у фітодизайн, що сприяє перетворенню повсякденного життя вихованців на цікаву творчу діяльність, результатом якої стає оригінальне оформлення екстер'єру дошкільного навчального закладу та інтер'єру приміщень і групових кімнат.

Наші спостереження засвідчують, що у вище згаданих дитячих композиціях і проєктах відображається естетичний смак, сформованість відчуття прекрасного, бережне ставлення до природи, психічна та практична впевненість і самодостатність, які позитивно впливають на особистість дошкільників.

Висновки... На нашу думку, найважливішим завданням екологічної освіти дошкільників є формування в них постійної потреби в зміцненні й збереженні власного здоров'я та здоров'я інших на засадах природоохоронної роботи. Про це часто забувають педагоги і батьки.

Екологічне виховання дітей дошкільного віку в умовах сьогодення актуалізується у зв'язку із погіршенням стану природоохоронної роботи серед широких верств населення. Серед основних причин недостатньої уваги до організації екологічного виховання в дошкільних навчальних закладах є недостатній рівень природничо-наукової підготовки вихователів і батьків із розв'язання означеної проблеми.

Сьогодні заслуговує на увагу розповсюдження кращих зразків передового педагогічного досвіду щодо екологічного виховання, напрацьованого колективами дошкільних навчальних закладів України.

Використана література :

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. Кол-в: А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.В. Гавриш, О.П.Долинна та ін. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей / Н. М. Горопаха. – Рівне : Волинські береги, 2001. – 212 с.
3. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» / Л.В. Калуська. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 144 с.
4. Лисенко Н.В. Теорія і практика екологічної освіти: дошкільник-педагог. Навчально-методичний посібник для ВНЗ / Н.В. Лисенко. – К. : Видавничий дім «Слово», – 2009. – 400 с.
5. Лисенко Н.В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку / Н. В. Лисенко. – Львів : Світ, 1994. – 144 с.
6. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників / З. П. Плохій. – К. : Редакція журналу Дошкільне виховання, 2002. – 173 с.
7. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 264 с.
8. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 264 с.

Замрозевиц-Шадріна С.Р.

ВЗГЛЯДИ НА ЕКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье рассматривается проблема сущностных особенностей экологического воспитания детей дошкольного возраста и его содержательного наполнения; освещается опыт работы дошкольного учебного заведения по организации экологического воспитания дошкольников и раскрываются возможности нахождения путей продуктивного сотрудничества с родителями по решению задач экологического образования и воспитания.

Ключевые слова: экологическое воспитание, экологическое сознание, дошкольники.

Zamrozevuch-Shadrina S.

VIEWS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

The article considers a problem of environmental education of preschool children, highlights experience of a preschool educational institution in co-operation with parents.

The most topical problem of the present time which needs to be solved immediately is education of the rising generation in the spirit of careful treatment of the environment. Unfortunately, the condition of the environment does not get better from year to year, on the contrary it gets worse. It has a pernicious influence on the nation's health. By the data provided by UNESCO, Ukraine (by the population health indicators) belongs to the countries that are becoming desolate. The demographic crisis intensified: the birth rate is decreasing catastrophically while the death rate is rather high; life expectancy is decreasing. Thus, environmental education and training of health-preserving trends have to be the only sequential process during a human's whole life.

The main program-methodical support of environmental education of preschool children is represented in the programs "Ukrainske Dovkilia" (Bohush A.M., Bielienska H.V., Bohinich O.L., Havrysh N.V. and others – K., 2012), «Soniashnyk» (L.V.Kaluska. – Ternopil, 2014), «Vpevnenyi Start» (K., 2010).

Among the main reasons of inadequate attention to environmental education at preschool educational institutions there can be named the absence of natural science training in the specific problem of preschool teachers and parents.

Today, spreading of the best examples of advanced educational experience as to environmental education, gained by personnel of preschool educational institutions of Ukraine, deserves special attention.

Key words: environmental education, environmental consciousness, preschool children.

Подано до редакції 02.04.2015.